

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

КАФЕДРА ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА ТА МЕТОДИКИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

“МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНО-ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ”

Студентки 2 МР
курсу
напряму підготовки
Музичне мистецтво
Сарафенюк М.Ф.

Науковий керівник:
канд. пед. наук, доцент
Онофрійчук Л.М.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ.....	 6
1.1. Психолого-педагогічні засади морально-естетичного виховання особистості.....	6
1.2. Педагогічний аспект музично-ігрової діяльності.....	14
1.3. Педагогічні умови морально-естетичного виховання учнів підліткового віку.....	25
Висновки до I розділу.....	31
 РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИКИ МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНО-ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	 33
2.1. Діагностика рівня морально-естетичної вихованості учнів підліткового віку.....	34
2.2. Методика морально-естетичного виховання учнів підліткового віку засобами музично-ігрових технологій	47
Висновки до II розділу.....	65
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Питання морально-естетичного виховання особистості є актуальним для сучасного суспільства. Саме у формуванні молодих людей з необмеженими творчими потенціями, високим рівнем моральних принципів та розумово-вольовою активністю зацікавлена молода українська держава. Сучасний етап суспільного життя спонукає до пошуків ефективних засобів, методів і прийомів навчання, шляхів ефективного педагогічного впливу на особистість.

У контексті сучасних проблем, загальноосвітня школа, як соціальний інститут, покликана допомогти у вихованні морально-естетичної самосвідомості особистості, її світосприйняття, що є ефективним показником роботи вчителя. Розглядаючи взаємозв'язок морального та естетичного з філософських позицій, ми можемо прослідкувати спорідненість, суттєву єдність етичної і естетичної сфер у відношенні до наслідків культурно-історичного процесу, до навколишнього середовища.

Різні питання морального та естетичного виховання, їх взаємозв'язку активно досліджувалися відомими вітчизняними філософами, культурологами, педагогами, зокрема І. Галятовським, Л. Барановичем, І. Гізелем, Г. Сковородою, П. Юркевичем, Т. Шевченком, П. Кулішом, М. Костомаровим, І. Франком, А. Макаренком, В. Сухомлинським тощо.

В окремих працях розглядаються питання використання комплексу мистецтв як одного з головних засобів морально-естетичного впливу (Л. Бутенко, Н. Миропольська, Б. Неменський, Л. Столович, Г. Шевченко, О. Шкурін).

Питанням морально-естетичного виховання приділяється чимало уваги й у дослідженнях зарубіжних авторів, зокрема Ж. Атанасова, В. Брожика, Дж. Вільсона, А. Вукасовича, К. Горанова, Дж. Дьюї, А. Карталова, С. Клінтона, Л. Колберга, Т. Моріта, Я. Новоградського, Л. Оравського, Л. Разса, С. Саймона, Д. Фукаса, М. Харміна та ін.

Особливий інтерес викликають праці з проблем формування особистості засобами музичного мистецтва (О. Апраксина, Б. Асаф'єв, Н. Ветлугіна, М. Леонтович, М. Лисенко, К. Стеценко, В. Шацька); теоретико-методичні розробки проблем музично-естетичного виховання та особливостей музичного сприймання (Л. Коваль, О. Костюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, А. Щербо).

Гра й мистецтво належать до двох самостійних явищ людської діяльності, їх поєднання на педагогічному ґрунті закономірно. У дидактичному сенсі ігрова діяльність актуальна як метод стимулювання навчально-пізнавальної діяльності школяра.

Ігрова діяльність була предметом досліджень в працях відомих вітчизняних та зарубіжних філософів, соціологів, психологів, педагогів (П. Блонський, І. Виготський, О. Газман, А. Леонтьєв, К. Ушинський, С. Шмаков, Д. Ельконін, К. Грос, Я. Коменський, Ж. Піаже, Ф. Фребель, Й. Хейзінга). Активно використовувався ігровий компонент і в практиці фахівців в галузі музичної освіти і виховання (Ю. Алієв, О. Апраксина, Н. Ветлугіна, Н. Долматов, Б. Рачина, Г. Рігіна, Г. Струве). Звернення до ігрових технологій дозволяло педагогам-музикантам вирішувати різноманітні завдання залучення дітей і підлітків до норм соціокультурного спілкування.

Незважаючи на значний інтерес учених до моральної, естетичної культури, цінностей, проблема використання музично-ігрових технологій, дослідження їх ролі в навчально-виховному процесі з метою морально-естетичного виховання підлітків ще недостатньо досліджена.

Актуальність питань морально-естетичного виховання підлітків, недостатня розробка даної проблеми та потреби практики зумовили вибір теми дослідження - **«Морально-естетичне виховання учнів підліткового віку засобами музично-ігрових технологій»**.

Об'єкт дослідження — процес морально-естетичного виховання школярів.

Предмет дослідження – методика морально-естетичного виховання підлітків засобами музично-ігрових технологій.

Мета дослідження полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці методики морально-естетичного виховання підлітків засобами музично-ігрових технологій.

Завдання дослідження:

- проаналізувати сучасний стан дослідження проблеми морально-естетичного виховання особистості в науковій літературі;
- з'ясувати сутність і структуру поняття «морально-естетична вихованість», «музично-ігрові технології»;
- визначити критерії й показники стану морально-естетичної вихованості учнів підліткового віку;
- розробити та експериментально перевірити методику морально-естетичного виховання учнів підліткового віку засобами музично-ігрових технологій.

Методи дослідження. У відповідності з визначеними завданнями в дипломній роботі застосовано загальнонаукові теоретичні та емпіричні методи (спостереження, опитування, інтерв'ювання, бесіда, експертне оцінювання).

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Результати експериментального дослідження проблеми морально-естетичного виховання підлітків засобами музично-ігрових технологій дозволили сформулювати ряд теоретичних і практичних висновків.

1. Проведеним аналізом психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої наукової літератури з розглядуваної проблеми, узагальненням існуючого практичного досвіду нами констатується: головний стратегічний напрям розвитку світової та вітчизняної системи освіти лежить в площині вирішення проблем розвитку особистості учня та вчителя, технологізації цього процесу. Широкі та різноманітні можливості гри дозволяють оцінювати її як цінний метод виховання і розвитку особистості. Інтегрований процес виховання підлітків засобами музично-ігрових технологій охоплює комплекс різних видів художньої діяльності, завдяки чому виникає можливість забезпечення морального, естетичного зростання учнів.

2. У контексті проведеного дослідження морально-естетичне виховання розглядається як цілеспрямоване формування морально-естетичних почуттів, потреб, свідомості та діяльності на основі загальнолюдських цінностей у процесі активної діяльності особистості у всіх сферах життя, в тому числі і в мистецтві. Структура морально-естетичного виховання включає такі компоненти: емоційно-мотиваційний, когнітивний, естетично-комунікативний, творчо-діяльнісний.

3. Відповідно до компонентної структури морально-естетичної вихованості визначено критерії і показники, а саме:

- *емоційно-мотиваційний* (морально-естетичне ставлення до музично-ігрової діяльності; наявність естетичної потреби в перетворенні навколишньої дійсності за законами краси, нетерпимість до потворного);
- *естетично-комунікативний* (ступінь прагнення до творчого спілкування з творами мистецтва, здатність налагоджувати творчі контакти у художній діяльності з учителем, однолітками, партнерами, глядачами);

- *когнітивний* (вміння розуміти і сприймати музично-ігрові твори, вивчати основи народної творчості, історико-культурні традиції своєї країни);
- *творчо-діяльнісний* (рівень здатності до художньо-творчого самовираження, естетизації відносин з оточуючими людьми, ступінь здатності до самостійної інтерпретації та імпровізаційних дій).

На основі критеріїв зафіксовано 3 рівні морально-естетичної вихованості підлітків: високий, середній, низький.

4. В процесі дослідження подальшого розвитку набули методи морально-естетичного виховання підлітків: проблемно-пошуковий, евристичний, ігровий, інтерактивний, сугестивний, які всебічно охоплюють різні види мистецько-ігрової діяльності підлітків. Експериментально доведено, що ефективність морально-естетичного виховання підлітків засобами музично-ігрових технологій залежить від відповідної організаційно-методичної структури ігрової діяльності, яка ґрунтується на дотриманні таких етапів: підготовчого, діяльнісного і узагальнюючого.

Педагогічний експеримент підтвердив ефективність запропонованої методики морально-естетичного виховання учнів підліткового віку засобами музично-ігрових технологій. Дослідження психологічних особливостей процесу ігрової творчості в музичній діяльності дозволили зробити висновки, що у процесі гри реалізується здатність до саморегуляції, підлітки отримують пізнавальні, моральні, естетичні установки на все життя..

Результативність формувального експерименту переконує в слушності, вмотивованості запропонованої теми дослідження, в ефективності музично-творчих досягнень учнів експериментальної групи за всіма визначеними критеріями, що позитивно позначилося на поглибленні морально-естетичного досвіду підлітків.

Проведеним дослідженням не вичерпуються всі аспекти розглянутої проблеми; водночас воно може трактуватися як початковий пошук шляхів оптимізації методики морально-естетичного виховання підлітків засобами інших художньо-педагогічних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисимов С. Ф. Мораль и поведение / С. Ф. Анисимов. — М.: Мысль, 1985. — 158 с.
2. Брушлинский А. В. К психологии творческого процесса / А. В. Брушлинский // Человек, творчество, наука. — М., 1967. — С. 13-65.
3. Брылина В. Л. Формирование эстетического идеала в процессе вокальной работы с подростками: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. “Теорія та історія педагогіки” / В. Л. Бриліна. — К., 1985. — 20 с.
4. Бульвінська О. І. Формування дидактичних умінь у студентів педагогічних університетів України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Теорія та історія педагогіки” / О. І. Бульвінська. — К., 1998. — 19 с.
5. Бурдянский В. Шкільний театр / В. Бурдянский, Д. Бурдянский. — Суми: ВАТ “СОД”, Козацький вал, 2002. — 183 с.
6. Буяльский Б. А. Поезія усного слова. Азбука виразного читання: кн. для вчителя / Б. А. Буяльский — [2-е вид.]. — К.: Рад шк., 1990. — 256 с.
7. Вайнцвайг П. Десять заповедей творческой личности / Питер Вайнцвайг; пер. с англ. В. С. Агеева. — М.: Прогресс, 1990. — 192 с.
8. Василевская Г. Из опыта работы спецкурса “Детский музыкальный театр” / Галина Василевская // Искусство и образование. — 2005. — № 1. — С. 70-74.
9. Ващенко Г. Виховний ідеал: Підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків / Григорій Ващенко. — Полтава: Ред. газ. “Полтавський вісник”, 1994. — Т. 1. — 191 с.
10. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини / Н. О. Ветлугіна. — К.: Музична Україна, 1978. — С. 163-165.
11. Вітенко І.С., Борисюк А.С., Вітенко Т.І. Основи психології. Основи педагогіки: Навчально-методичний посібник. — Чернівці: Книги — XXI, 2006. — 200 с.
12. Волков Б.С. Психология подростка. — М., Гаудеамус, 2002.

13. Гризоглазова Т. І. Специфіка роботи над музичною казкою / Т. І. Гризоглазова // Початкова школа. – 1998. – № 6. – С. 26-28.
14. Гриньова М. В. Основні напрями наступності школи і педагогічного вузу / М. В. Гриньова, Ж. В. Борщ // Вища педагогічна освіта. – 1994. Вип. 17. – С. 107-110. – (Науково-методичний збірник).
15. Гулыга А. В. Немецкая классическая философия / А. В. Гулыга. – М.: Высшая школа, 1986. – 334 с., С. 91.
16. Дитина у кризовому соціумі : як її розуміти і виховувати, [упоряд. Л.Шелестова]. - Київ: Всесвіт, 2004. – С.23.
17. Дуткевич Т.В. Загальна психологія: (Конспект лекцій): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Кам'янець-Подільський держ. педагогічний ун-т. Кафедра психології. — Кам'янець-Подільський, 2002. — 96с.
18. Загальна психологія : підручник. – 2-ге вид., переробл. і доп. / [за заг. ред. С. Д. Максименка]. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 704 с.
19. Жураковский Г. Е. Педагогический талант и педагогическая техника в области педагогики общей, художественной, музыкальной, театральной / Г. Е. Жураковский. – М. : Педагогика, 1958. – 131 с.
20. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя / В. И. Загвязинский. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.
21. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / Упоряд. Л. Галіцина. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с. – (Б-ка «Шк. світу»), С. 69-74.
22. Искусство и общение : сб. науч. работ – Л., 1984. – 168с.
23. Кичук Н. В. От творчества учителя к творчеству ученика / Н. В. Кичук. – Измаил: Измаильский пед. ин-т, 1992. – 96 с.
24. Клепиков О. І. Основи творчості особи : навч. посібник / О. І. Клепиков, І. Т. Кучерявий. – К.: Вища шк., 1996. – С. 22.
25. Клименко В. В. Психологические тесты таланта / В. В. Клименко. – Харьков: Фолио, 1997. – 414 с.

26. Книга вчителя дисциплін художньо-естетичного циклу: довідково-методичне видання / [упоряд. : М. С. Демчишин, О. В. Гайдамака]. – Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. – С. 160-211.
27. Коберник І. Моральне виховання: традиції, проблеми, інновації // Рідна школа. – 20002. - № 5. – с.42-44.
28. Кононко О. Л. Яке нам потрібне виховання / О. Л. Кононко // Дитина у кризовому соціумі: як її розуміти і виховувати. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 128 с.
29. Концепція загальної середньої освіти: [Інформаційний збірник Міністерства освіти та науки України]. – К.: Педагогічна преса, 2002. – 22 с.
30. Копець З. А. Театральне мистецтво в школі / З. А. Копець. – К. : Рад. школа, 1971. – 120 с.
31. Костюк Г. С. Здібності та їх розвиток у дітей / Г. С. Костюк. – К. : Знання, 1963. – 80 с.
32. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Рад. школа, 1989. – С. 188, 324-328.
33. Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей / Я. С. Кушка // Ігрова діяльність на уроках в школі. – 2007. №2. - С.10-12.
34. Лавриш І. М. Методика формування естетичних орієнтацій підлітків засобами дитячого музичного театру-студії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання музики” / І. М. Лавриш. – К., 2008. – 17 с.
35. Левчук Л. Т. Оніщенко О. І. Основи естетики: Навч. посібник. / Л. Т. Левчук, О. І. Оніщенко. – К. : Вища школа. – 2000. – 271 с.
36. Левчук Л. Т. Основи естетики: навч. посіб. / Л. Т. Левчук, О. І. Оніщенко – К.: Вища шк., 2000. – С. 21.
37. Левчук Л. Т. Психоанализ и художественное творчество (Критический анализ) / Л. Т. Левчук – К.: Выща школа. – 1980. – 159 с.
38. Липский В.Н. Эстетическая культура и личность. – М., 1987. – 128с.

39. Методика музичного виховання дітей, вид. 2, Ч.1, Я. С. Кушка, Вінниця, 2007, с.10.
40. Миропольська Н. Є. Формувати почуття прекрасного. / Н. Є. Миропольська. – К. : Знання, 1987. – 48 с.
41. Михайлова А. Я. Ребенок в мире театра : методическое пособие по воспитанию зрительской культуры / А. Я. Михайлова. – М. : ВЦХТ, 2001. – 160 с.
42. Михайлова А. Я. Зачем детям нужен кукольный театр? / А. Я. Михайлова // Педагогіка. – 1995. – № 1. – С. 57-60.
43. Мойсеюк Н. Є. «Педагогіка» – К. : Знання, 2007 – 656 с.
44. Нарский И. С. Западно-европейская философия XVIII века / И. С. Нарский. – М.: Высшая школа, 1976. – 583 с.
45. Онофрійчук Л. М. Організація художньо-творчої діяльності підлітків в шкільному естрадному театрі ляльок / Л. М. Онофрійчук // Педагогічні і рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля : зб. наук. праць. – К. : КНУКІМ, 2006. – С. 95-97.
46. Онофрійчук Л. М. Художнє виховання засобами естрадного театру ляльок як фактор реалізації творчої особистості / Л. М. Онофрійчук // Література – Театр – Суспільство : зб. наук. праць у 2 т. [За ред. О. Мішукова]. – Херсон : Айлант, 2007. – Т. 2. – С. 160-163.
47. Онофрійчук Л.М. Формування творчих умінь підлітків засобами музичного театру ляльок: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2009. 237 с.
48. Онофрійчук Л.М., Сушкевич Л.В. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх вчителів музичного мистецтва до педагогічної практики в середніх навчальних закладах // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми //Зб. наук. праць випуск 46 /Редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 135- 140.

49. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти / [ред. Г. С. Тарасенко] – К: 2010. – С. 11-12.
50. Печерська Е. П. Удосконалювати музично-творчий розвиток дітей // Початкова школа. - 2006. - №6. - С. 34-40.
51. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. 8-е издание. — СПб. : Питер, 2000.
52. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов Избранные труды: В 2-х т.т. - М.: Педагогика, 1985. - Т.1. с. 17.
53. Чуриліна Л. М. Морально-естетичне виховання підлітків засобами шкільного театру ляльок: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Теорія та методика навчання музики” / Л.М. Чуриліна – К., 1995. – 25 с.
54. Шемшурина А. И. Ценностно-смысловая основа воспитания: мыслители прошлого и современность // Воспитание школьников. — 2011. — № 5.
55. <http://www.shaping.ru/kalokagathia/science1.asp> Лосев А. Ф.

